

ועומדת בשמחה על הבנים, שפכתוב (תהלים קיג) אם הבנים שמחה, ושב לקיום. ומי שהיה סגור, שב למקומו. וכלם שבים אחד לאחד, ומתברכים כל אחד ואחד, ואז נקראת תשובה (שלמה), תשובה סתם, להכליל הכל.

אמר רבי יצחק, כשמכשר העולם, כלו מכשר באחד. כתוב כי גדול מעל שמים חסדך. מעל שמים, שעולה למעלה מהמקום שנקרא שמים. ומי הוא. זו האם. והינו שנקראת תשובה.

רבי יהודה אומר, מדיק שכתוב מעל שמים. אלמלא כתוב על שמים, משמע אותו מקום שעומד על שמים ולא יותר. כיון שאמר מעל שמים, משמע אותו מקום שעומד על השמים למעלה למעלה. (ומה היא? אמא, וזהו שנקרא

תשובה).

ששנינו, באותו זמן שמכשרים המעשים למטה והאם בשמחה, מתגלה העתיק הקדוש, ושב האור לזעיר אנפין, ואז הכל בשמחה, הכל בשלמות, הכל נמצאים בברכות, והרחמים מזמנים, וכל העולמות בשמחה. זהו שכתוב (מכה 1) לשוב ירחמנו יכבש עונותינו. מי ישוב? ישוב העתיק הקדוש להתגלות בזעיר, ישוב להתגלות, שהיה נסתר בראשונה, והכל נקרא תשובה. אמר רבי יהודה, הכל בכלל, הכל סתם. וכתוב (דברים יג) למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים. אמר רבי יצחק, הכל הוא ודאי, והרי בארנו את הדברים לפני רבי שמעון.

והשיב את הגזלה. שם שאלו החברים, מפני מה בגזלה כתוב והשיב את הגזלה, ולא יותר?

ולא יתיר. אלא הא אוקימנא, דא שוי דחילו עלאה כתתאה. ודא דגניב,

אם הבנים שמחה. ותבאת בקיומא ומאן דהוה סגיר, תב לאתריה. וכלהו תבין חד לחד, ומתברכאן כל חד וחד, וכדין אתקרי תשובה (שלמה), תשובה סתם לאכללא כלא. אמר רבי יצחק, כד מתכשר עלמא, פוליה מתכשר פחדא. כתיב (תהלים קח) כי גדול מעל שמים חסדך. מעל שמים, דסלקא לעילא מאתר דאקרי שמים. ומאי איהו. דא איהי אימא. והיינו דאקרי תשובה.

רבי יהודה אומר, דייקא דכתיב מעל שמים. אלמלא כתיב על שמים, משמע ההוא אתר דקיימא על שמים, ולא יתיר. כיון דאמר מעל שמים, משמע ההוא אתר דקיימא על השמים לעילא לעילא. (ס"א ומאי איהי אימא, והיינו דאקרי תשובה).

דתאנא, בההוא זמנא דמתפשין עובדין לתתא, ואימא בחדוותא, אתגליא עתיקא קדישא, ותב נהורא לזעיר אנפין, וכדין פלא בחדוותא, פלא בשלימו, פלא אשתכחו בברכאן, ורחמין זמנין, ועלמין פלהו בחדוותא, הדא הוא דכתיב, (מכה 1) ישוב ירחמנו יכבש עונותינו. מאן ישוב. ישוב עתיקא קדישא לאתגליא בזעירא, ישוב לאתגליא דהוה סתים בקדמיתא, וכלא אתקרי תשובה.

אמר רבי יהודה, פלא בכלל, פלא סתם. וכתיב (דברים יג) למען ישוב יי' מחרון אפו ונתן לך רחמים. אמר רבי יצחק, פלא הוא ודאי, והא אוקימנא מלי קמיה דרבי שמעון.

והשיב את הגזלה, תמן שאילו חבריא, מפני מה בגזלה כתיב, והשיב את הגזלה

ולא יתיר. אלא הא אוקימנא, דא שוי דחילו עלאה כתתאה. ודא דגניב,

שְׁוֵי דְחִילוֹ תַּתְּאָה לְקַבְּלֶיהָ, וְלֹא דְחִילוֹ עֲלָאָה. מַה פְּתִיב לְעִילָא, נֶפֶשׁ פִּי תַחְטָא. כַּדְקָאמְרִין, דְּאוּרֵייתָא וְקוּדְשָׁא בְרִיךְ הוּא תְּוֹהֵיזִין עָלֶיהָ, וְאִמְרִי נֶפֶשׁ פִּי תַחְטָא וְגו' . וְכַתִּיב נֶפֶשׁ פִּי תִמְעוֹל מֵעַל וְגו' . אוּ נֶפֶשׁ פִּי תִשָּׁבַע וְגו' . אָמַר רַבִּי יִצְחָק, נֶפֶשׁ פְּתִיב, וְלֹא רוּחַ, וְלֹא נִשְׁמָה. וְהָכָא גּוּפָא (כ"א רוחא) וְנֶפֶשׁ. דְּכַתִּיב, וְהִיָּה פִּי יַחְטָא וְאִשָּׁם וְהִשִּׁיב אֶת הַגְּזֵלָה. מֵאֵן דְּבַעֵי לְתַקְנָא עוֹבְדוּי, כְּמָה דְּאִמְרִין וְהִשִּׁיב. מֵאֵן וְהִשִּׁיב, אֲלֵא כְּמֵאֵן דִּיתְקֵן עוֹבְדִין, בְּגִין דִּיתִיב מִבּוּעֵי מִיָּא לְאִתְרִייהוּ, לְאִשְׁקָאָה נְטִיעֵן, דְּהָא הוּא גְרָמִים בְּחוּבוֹי לְאִתְמַנְעָא מִנִּייהוּ. וְעַל דָּא וְהִשִּׁיב אֶת הַגְּזֵלָה וְגו' . כְּמָה דְּאִתְמַר. (ע"ב).

רַבִּי אֲבָא הָוָה יְתִיב קָמִיה דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, עָאֵל רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרִיה, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, פְּתִיב, (תהלים צב) צְדִיק כִּתְמָר יִפְרַח וְגו' . צְדִיק כִּתְמָר, מָאי כִּתְמָר. דְּהָא מִכָּל אֵילָנִי עֲלָמָא לִית דִּמְתַּעֲכַב לְאַפְרָחָא, כְּמוֹ תְּמָר. דְּסָלִיק לְשַׁבְעִין שָׁנִין. מָאי טַעְמָא כִּתְמָר. אֲלֵא אָף עַל גַּב דְּקָרָא אֶסְהִיד, חֲבַרְיָא כְּלָהוּ לָא בְּעוּ לְגַלְאָה.

אָבִי צְדִיק כִּתְמָר יִפְרַח, עַל גְּלוּתָא דְּכָבֵל אִתְמַר, דְּהָא לֹא תַבַּת שְׁכִינְתָא לְאִתְרָהָא, אֲלֵא בְּסוּף שַׁבְעִין שָׁנִין. הָדָא הוּא דְּכַתִּיב, (ירמיה כט) פִּי לְפִי מְלֹאת לְכָבֵל שַׁבְעִים שָׁנָה אֶפְקוּד אֶתְכֶם. וְדָא הוּא צְדִיק כִּתְמָר יִפְרַח, דְּסָלִיק דְּכַר וְנוֹקְבָא לְשַׁבְעִין שָׁנִין. צְדִיק: דָּא קִדְשָׁא בְרִיךְ הוּא, הָדָא הוּא דְּכַתִּיב, (תהלים יא) פִּי צְדִיק יִי' צְדָקוֹת אֱהָב. וְכַתִּיב, (שמות ט) יִי' הַצְדִּיק. וְכַתִּיב, (ישעיה א) אִמְרוּ צְדִיק פִּי טוֹב.

אֲלֵא הָרִי בְּאִרְנֵי, שְׁזָה שָׁם יִרְאָה הָעֲלִינָה כְּמוֹ הַתַּחְתּוּנָה, וְזָה שְׁגוּב שָׁם אֶת הִירְאָה הַתַּחְתּוּנָה כְּנַגְדּוֹ, וְלֹא הִירְאָה הָעֲלִינָה.

מַה פְּתוּב לְמַעְלָה? נֶפֶשׁ פִּי תַחְטָא. כְּמוֹ שְׁאִמְרֵנוּ, שְׁהַתּוֹרָה וְהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא תְּמַהִים עָלֵינוּ וְאוֹמְרִים, נֶפֶשׁ פִּי תַחְטָא וְגו' ? וְכַתוּב נֶפֶשׁ פִּי תִמְעַל מֵעַל וְגו' , אוּ - נֶפֶשׁ פִּי תִשָּׁבַע וְגו' . אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כְּתוּב נֶפֶשׁ, וְלֹא רוּחַ, וְלֹא נִשְׁמָה, וְכַאֵן גּוּף (רוח) וְנֶפֶשׁ, שְׁנַאֲמַר וְהִיָּה פִּי יַחְטָא וְאִשָּׁם וְהִשִּׁיב אֶת הַגְּזֵלָה. מִי שְׂרוּצָה לְתַקְּן אֶת מַעֲשָׂיו, כְּמוֹ שְׁאִמְרֵנוּ וְהִשִּׁיב. מִי זֶה וְהִשִּׁיב? אֲלֵא כְּמִי שִׁיתְקֵן מַעֲשָׂים, כְּדִי שִׁישִׁיב מַעֲשֵׂי הַמַּיִם לְמַקּוֹמָם לְהַשְׁקוֹת אֶת הַנְּטִיעוֹת, שְׁהָרִי הוּא גְרָם בְּחַטָּאוֹ לְמַנְעַ מֵהֶם. וְעַל זֶה - וְהִשִּׁיב אֶת הַגְּזֵלָה וְגו' , כְּמוֹ שְׁנַתְּבָאָר.

רַבִּי אֲבָא הָיָה יוֹשֵׁב לְפָנֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן. נִכְנַס רַבִּי אֶלְעָזָר בְּנוֹ. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, כְּתוּב (תהלים צב) צְדִיק כִּתְמָר יִפְרַח וְגו' . צְדִיק כִּתְמָר, מַה זֶה כִּתְמָר? שְׁהָרִי מִכָּל הָאֵילָנוֹת שֶׁל הָעוֹלָם, אֵין מִי שְׁמַתַּעֲכַב לְפָרַח כְּמוֹ תְּמָר שְׁעוֹלָה לְשַׁבְעִים שָׁנִים. מַה הַטַּעַם כִּתְמָר? אֲלֵא אָף עַל גַּב שְׁהַכְּתוּב מַעֲדִי, הַחֲבָרִים כָּלֵם אֵין רוּצִים לְגַלוּת.

אָבִי צְדִיק כִּתְמָר יִפְרַח, זֶה נֶאֱמַר עַל גְּלוּת כָּבֵל, שְׁהָרִי לֹא שָׁבָה שְׁכִינָה לְמַקּוֹמָהּ אֲלֵא לְסוּף שַׁבְעִים שָׁנָה. זֶהוּ שְׁכַתּוּב (ירמיה כט) פִּי לְפִי מְלֹאת לְכָבֵל שַׁבְעִים שָׁנָה אֶפְקוּד אֶתְכֶם. וְזֶהוּ צְדִיק כִּתְמָר יִפְרַח, שְׁעוֹלָה זָכַר וְנִקְבָּה לְשַׁבְעִים שָׁנָה. צְדִיק - זֶה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, זֶהוּ שְׁכַתּוּב (תהלים יא)

פִּי צְדִיק ה' צְדָקוֹת אֱהָב. וְכַתוּב (שמות ה) ה' הַצְדִּיק. וְכַתוּב (ישעיה א) אִמְרוּ צְדִיק פִּי טוֹב.